

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آموزش و پرورش دانش آموزان با نیازهای ویژه

تألیف:

پیتر وستوود

ترجمه:

دکتر قربان همتی علمدارلو (استادیار دانشگاه شیراز)

دکتر ستاره شجاعی (استادیار دانشگاه شیراز)

ویراستار:

دکتر حمید علیزاده (دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی)

انتشارات آوای نور

تهران-۱۳۹۵

سرشناسه : وست‌وود پیتر اس.، ۱۹۳۶ - م. Westwood, Peter S.
عنوان و نام پدیدآور : آموزش و پرورش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه/ تالیف پیتر وست‌وود؛
ترجمه قربان همتی علمدارلو، ستاره شجاعی؛ ویراستار حمید علیزاده
تهران : آوای نور، ۱۳۹۰. مشخصات ظاهری : ۲۲۴ص. جدول
شابک ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۱۳-۷۹-۳ وضعیت فهرست نویسی : فیبا
عنوان اصلی : What teachers need to know about students with
disabilities, ۲۰۰۹ .
یادداشت : واژه‌نامه- کتابنامه : ص. [۱۹۷] - ۲۱۹ : همچنین به صورت زیرنویس .
موضوع : شاگردان معلول -- آموزش و پرورش -- معلمان کودکان معلول --
آموزش موضوع : خواندن -- اختلالات موضوع : آموختن -- اختلالات شناسه
افزوده : همتی علمدارلو، قربان، ۱۳۵۷-، مترجم شناسه افزوده : شجاعی، ستاره،
۱۳۵۷ - مترجم شناسه افزوده : علیزاده، حمید، ۱۳۴۶-، ویراستار
رده بندی کنگره : LC ۱۳۹۰۴۰۶۵ / ۵۱۸ و
رده بندی دیویی : ۹۱/۳۷۱ شماره کتابشناسی ملی : ۲۶۸۴۸۱۶

آموزش و پرورش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه

تالیف: پیتر وست‌وود

ترجمه: دکتر قربان همتی علمدارلو- دکتر ستاره شجاعی

ویراستار: دکتر حمید علیزاده

چاپ چهارم - ۱۳۹۶

تیراژ: ۲۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۴۱۳-۷۹-۳

● تهران: خیابان انقلاب- خیابان ۱۲ فروردین- خیابان وحید نظری- پلاک ۹۹

تلفن: ۶- ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت ۱۷۰۰۰ تومان

پیشکش به:

معلم زندگی ام

و برادرم مسعود همتی علمدارلو

«فهرست مطالب»

پیش‌گفتار مؤلف	۱۵
پیش‌گفتار مترجمان	۱۹
فصل اول: کم‌توانی ذهنی.....	۲۱
مباحث اصلی	۲۱
ویژگی‌های عمومی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی	۲۲
تشخیص کم‌توانی ذهنی	۲۴
علل کم‌توانی ذهنی	۲۴
میزان کم‌توانی ذهنی	۲۷
کم‌توانی ذهنی خفیف	۲۸
کم‌توانی ذهنی متوسط	۲۹
کم‌توانی ذهنی شدید تا عمیق	۳۰
ویژگی‌های یادگیری افراد کم‌توان ذهنی	۳۱
توجه و پردازش اطلاعات	۳۲
حافظه	۳۴
تفکر، استدلال و رشد مفاهیم	۳۴
تعمیم دهی و انتقال یادگیری	۳۸
انگیزش	۳۹

۴۰	..... خودمدیریتی
۴۱	..... بهبود رشد اجتماعی
۴۳	..... اصول کلی برای آموزش دانش آموزان کم توان ذهنی
۴۴	..... یادگیری مبتنی بر واقعیت
۴۵	..... تکالیف یادگیری رتبه بندی شده و متوالی
۴۵	..... تدریس مستقیم
۴۶	..... راهبرد آموزشی
۴۷	..... رویکردها در کودکی اولیه
۴۷	..... مسائل دوره نوجوانی
۴۷	..... آموزش رفتارهای خودمراقبتی
۴۸	..... آمادگی برای کار
۵۰	..... نشانی‌هایی برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد کم توانی ذهنی
۵۰	..... منابع دیگر
۵۱	..... نشانی‌هایی برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد رفتارهای خودمراقبتی
۵۱	..... منابع دیگر

۵۳ ..... فصل دوم: نشانگان‌های ویژه

۵۳	..... مباحث اصلی
۵۴	..... نشانگان داون
۵۷	..... نشانگان ایکس شکننده
۵۹	..... نشانگان پرادر- ویلی
۶۱	..... اختلال طیف الکل جنینی
۶۲	..... نشانگان ترنر
۶۳	..... نشانگان ویلیامز

نشانی‌هایی برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد اختلال‌ها و نشانگان‌های ویژه ۶۴

فصل سوم: اختلال‌های رشدی فراگیر ۶۵

مباحث اصلی ۶۵

درخودماندگی ۶۷

آموزش و درمان کودکان درخودمانده ۶۹

استفاده از سایر روش‌های ارتباطی ۷۳

روش‌ها و مداخله‌های ویژه ۷۴

رویکرد رشدی مبتنی بر ارتباط انفرادی/فلورتایم ۷۴

مداخله رشد ارتباط ۷۵

رویکرد درمان و آموزش کودکان درخود مانده و معلول ارتباطی (تیچ) ۷۶

الگوی تنظیم و تبادل اجتماعی، ارتباطی و هیجانی ۷۶

سان- رایز ۷۷

برنامه لووآس ۷۸

روش میلر ۷۸

مداخله رفتار کلامی ۷۹

آموزش پاسخ مؤثر ۷۹

بازی و بازی درمانی ۸۰

موسیقی درمانی ۸۱

درمان یکپارچگی حسی ۸۱

داستان‌های اجتماعی ۸۲

نشانگان اسپرگر ۸۳

آموزش دانش‌آموزان با نشانگان اسپرگر ۸۵

نشانگان رت ۸۷

- ۸۸ ..... اختلال از هم پاشیدگی کودکی
- ۸۹ ..... نشانی‌هایی برای اطلاعات بیشتر در مورد اختلال‌های رشدی فراگیر
- ۸۹ ..... نشانی‌هایی برای اطلاعات بیشتر در مورد روش‌های درمانی و آموزشی درخودماندگی ...

فصل چهارم: ناتوانی‌های جسمی و آسیب‌های مرتبط با آن ۹۱

- ۹۱ ..... مباحث اصلی
- ۹۳ ..... فلج مغزی
- ۹۳ ..... فلج مغزی اسپاستیک
- ۹۴ ..... فلج مغزی آتوئید (آتوز)
- ۹۴ ..... فلج مغزی آتاکسیک
- ۹۴ ..... فلج مغزی ترکیبی
- ۹۶ ..... رویکردها و درمان‌های فلج مغزی
- ۹۶ ..... فیزیوتراپی
- ۹۷ ..... کاردرمانی
- ۹۷ ..... جراحی
- ۹۸ ..... فناوری کمکی
- ۹۸ ..... خدمات مشاوره
- ۹۹ ..... درمان رشد عصبی
- ۱۰۰ ..... آموزش رسانایی
- ۱۰۱ ..... روش کوژیاوکین
- ۱۰۴ ..... صرع
- ۱۰۷ ..... شکاف ستون فقرات
- ۱۰۹ ..... هیدروسفالی
- ۱۱۰ ..... تحلیل عضلانی

۱۱۱	مولتیپل اسکلروز
۱۱۲	آسیب مغزی ناشی از ضربه
۱۱۴	سایر اختلال‌ها
۱۱۵	آسم
۱۱۵	فیبروز کیستی
۱۱۶	دیابت نوع یک
۱۱۷	نشانگان خستگی مزمن
۱۱۷	آلرژی‌ها
۱۱۹	نشانی‌هایی برای اطلاعات بیشتر در مورد دانش‌آموزان با ناتوانی‌های جسمی

فصل پنجم: آسیب‌های حسی: شنوایی و بینایی

۱۲۱	مباحث اصلی
۱۲۱	دانش‌آموزان با آسیب شنوایی
۱۲۴	انواع نارسایی شنوایی
۱۲۴	نارسایی شنوایی انتقالی
۱۲۵	نارسایی شنوایی حسی - عصبی
۱۲۵	روش‌های ارتباط
۱۲۶	زبان اشاره
۱۲۶	روش شفاهی - شنیداری
۱۲۷	روش ارتباط کلی
۱۲۷	فناوری کمکی برای آسیب شنوایی
۱۲۹	آموزش دانش‌آموزان با آسیب شنوایی
۱۳۴	دانش‌آموزان با آسیب بینایی
۱۳۵	سنجش بینایی

۱۳۶	شیوع و تأثیر آسیب بینایی
۱۳۸	رشد اولیه کودکان نابینا
۱۳۹	انواع آسیب بینایی
۱۴۰	آب سیاه
۱۴۰	آب مروارید
۱۴۰	پلاسیدگی شبکیه چشم
۱۴۰	از بین رفتن لکه زرد
۱۴۱	آسیب شبکیه نوزادان زودرس
۱۴۱	نیازهای اصلی دانش آموزان با آسیب بینایی
۱۴۱	تحرک
۱۴۳	جهت یابی
۱۴۳	بریل
۱۴۴	فناوری کمکی برای آسیب بینایی
۱۴۶	آموزش دانش آموزان با آسیب بینایی
۱۴۷	کودکان نابینا- ناشنوا
۱۵۰	نشانی‌هایی برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد آسیب‌های شنوایی و بینایی

۱۵۱ فصل ششم: اختلال‌های زبان و یادگیری

۱۵۱	مباحث اصلی
۱۵۱	اختلال‌های گفتار و زبان
۱۵۶	اختلال پردازش شنیداری مرکزی
۱۵۷	نارسایی یادگیری ویژه
۱۶۱	نارسایی‌های یادگیری غیرکلامی
۱۶۴	نشانی‌هایی برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد اختلال‌های یادگیری و زبان

فصل هفتم: مشکلات هیجانی و رفتاری ۱۶۵

- ۱۶۵ ..... مباحث اصلی
- ۱۶۶ ..... مشکلات تعریف اختلال‌های هیجانی و رفتاری
- ۱۶۸ ..... علل مشکلات هیجانی و رفتاری
- ۱۶۹ ..... زمینه خانوادگی
- ۱۷۰ ..... عوامل مدرسه
- ۱۷۰ ..... فشار گروه همسالان
- ۱۷۱ ..... نشانه‌های مشکلات هیجانی و رفتاری
- ۱۷۳ ..... مشکلات رفتاری برونی سازی
- ۱۷۴ ..... پرخاشگری
- ۱۷۷ ..... اختلال سلوک
- ۱۷۹ ..... اختلال نافرمانی مقابله ای
- ۱۷۹ ..... اختلال شخصیت ضد اجتماعی
- ۱۸۰ ..... روش‌های کاهش رفتار پرخاشگرانه، اختلال گرانه و ضد اجتماعی
- ۱۸۲ ..... مشکلات هیجانی درونی سازی
- ۱۸۳ ..... اضطراب
- ۱۸۵ ..... هراس
- ۱۸۶ ..... کمرویی شدید، گوشه گیری و انزوای اجتماعی
- ۱۸۸ ..... افسردگی
- ۱۹۰ ..... اختلال نارسایی توجه بیش فعالی
- ۱۹۴ ..... نشانگان تورنت
- ۱۹۵ ..... مداخله‌ها
- ۱۹۶ ..... نشانی‌هایی برای کسب اطلاعات بیشتر در مورد مشکلات هیجانی و رفتاری
- ۱۹۷ ..... منابع

پیش‌گفتار مؤلف

ظهور جنبش^۱ آموزش فراگیر^۲ باعث شد که مدارس تلفیقی^۳ و معلمان تلفیقی نسبت به قبل، در انطباق‌سازی دانش‌آموزان با ناتوانی‌ها بیشتر درگیر شوند. به همین دلیل همه معلمان تلفیقی باید اطلاعات کامل و جامعی از ماهیت ناتوانی‌ها و اثرات بالقوه‌شان بر یادگیری و رشد دانش‌آموزان به دست آورند. به ویژه، معلمان باید از روش‌هایی که اثربخشی و مفید بودن آنها در برآوردن نیازهای آموزشی این دانش‌آموزان مورد تأیید قرار گرفته است، آگاه باشند. هدف این کتاب فراهم‌سازی این اطلاعات ضروری برای معلمان، به زبانی ساده و قابل فهم است.

مطالب زیادی در این کتاب وجود دارد که برای معلمان و متخصصانی که در مدارس و مراکز ویژه کار می‌کنند، بسیار مفید است. با وجود اینکه سازمان‌های حامی فراگیر سازی کامل از قبیل مرکز مطالعات آموزش فراگیر^۴ و اتحادیه آموزش فراگیر^۵، از این دیدگاه که هرکودکی «صرفنظر از توانایی یا ناتوانی اش» حق دارد که در مدرسه تلفیقی محله خود آموزش ببیند، حمایت می‌کنند، اما واقعیت این است که این

---

^۱.Movement

^۲.Inclusive Education

^۳.Mainstream

^۴.Center for studies in inclusive Education

^۵.Alliance for Inclusive Education

امر نه امکان پذیر و نه مطلوب است. با مطالعه این کتاب خواهید دید که وسعت و ساختار آموزش و مدیریت مورد نیاز بعضی از دانش‌آموزان با مشکلات رفتاری و شناختی^۱ شدید با روش‌های آموزشی رایج دانش‌آموزان عادی بسیار متفاوت است و فراهم‌سازی آموزش‌های ویژه برای این افراد در درون بافت کلاس دارای دانش‌آموزان عادی قطعاً غیرسودمند است. برای بعضی از دانش‌آموزان با ناتوانی‌های شدید^۲ آموزش در مدرسه ویژه^۳ بهتر فراهم می‌شود و در واقع برای آنان مدرسه ویژه، محیط یادگیری با کمترین محدودیت^۴ است. آموزش فراگیر برای بسیاری از دانش‌آموزان با ناتوانی خفیف‌تر بسیار مفید است. اما همان‌طور که رانسویک کل^۵ (۲۰۰۸، صفحه ۱۷۳) بیان می‌کند: «تداوم جریان آموزش فراگیر شکننده است». واقعیت این است که پس از گذشت یک دهه از سیاست آموزش فراگیر تعداد دانش‌آموزان مدارس ویژه (برای مثال دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی)^۶ نسبتاً ثابت باقی مانده اند (نورویچ^۷، ۲۰۰۸). در واقع، این مسأله نشانه شکست جنبش آموزش فراگیر نیست، اما نشانه این است که محیط‌های ویژه بهتر می‌توانند نیازهای واقعی این افراد را برآورده سازند و پیگیری سیاست فراگیرسازی کامل^۸ صرفاً به دلایل آرمان‌گرایی مطمئناً به سود دانش‌آموزان با ناتوانی شدید نیست. همان‌گونه که تاپینگ و مالونی^۹ (۲۰۰۵) مشاهده کرده‌اند، فراهم‌سازی فرصت‌های برابر برای همه دانش‌آموزان به معنی رفتار برابر با همه افراد نیست. زیرا این امر به راحتی تفاوت‌ها را تقویت می‌کند. افزون بر این، اندیشه عدالت اجتماعی^{۱۰} و برابری فرصت^{۱۱} ایجاب می‌کند که با دانش‌آموزان گوناگون به شیوه

^۱.Cognitive and Behavioral Difficulties

^۲.Students with severe Disabilities

^۳.Least Restrictive learning Environment

^۴.Special School

^۵.Runswick-cole

^۶.Intellectually Disabled

^۷.Norwich

^۸.Full Inclusion

^۹.Topping & Maloney

^{۱۰}.Social Justice

^{۱۱}.Equality of opportunity

گوناگون رفتار شود تا آنها فرصت‌های برابر برای افزایش توانایی‌های بالقوه خود داشته باشند. دانش‌آموزان با ناتوانی‌های شدید از مواردی هستند که این شیوه برای آنها مناسب است.

این کتاب قصد ندارد که فهرست کاملی از ناتوانی‌ها و اختلال‌ها را ارائه دهد. همچنین نمی‌خواهد تشخیص‌های پزشکی جامعی را فراهم کند. در واقع این کتاب برای معلمان تهیه شده است و هدف آن مرور اجمالی ناتوانی‌هایی است که معلمان با احتمال بیشتری در کلاس درس با آنها مواجه می‌شوند. همچنین اطلاعات مختصر و مفیدی در مورد تأثیر ناتوانی‌ها بر رشد و یادگیری این دانش‌آموزان فراهم شده است. افزون بر این، در این کتاب معلمان از پیشرفت‌های مستمر در زمینه مداخله و درمان پزشکی آگاه می‌شوند. خواننده‌هایی که نیاز به اطلاعات بیشتری دارند می‌توانند به کتابخانه‌ها مراجعه کنند. فهرست منابع استفاده شده در این کتاب مراجعه

پیش‌گفتار مترجمان

پیتر وستوود نویسنده کتاب آموزش و پرورش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه، استاد دانشگاه فلیندر (Flinders University in South Australia) استرالیا است و بیش از پنجاه سال از عمر خود را به تحقیق و تدریس در زمینه دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در مدارس و دانشگاه‌های استرالیا و چین سپری کرده است. تألیف کتاب‌های متعدد در زمینه دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مبتنی بر جدیدترین یافته‌های پژوهشی و تجارب آموزشی، از وی چهره‌ای جهانی ساخته است. کتاب حاضر با هدف فراهم‌سازی اطلاعات مورد نیاز معلمان در مورد دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مبتنی بر جدیدترین یافته‌های پژوهشی نوشته شده است. در این کتاب انواع نیازهای ویژه آموزشی، تأثیر این نیازها بر رشد و یادگیری دانش‌آموزان و راهبردهای درمانی و آموزشی، متناسب با نیاز هر گروه از دانش‌آموزان با نیازهای ویژه به طور مختصر و مفید ارائه شده است. مطالعه کتاب حاضر را به ویژه به متخصصان، دانشجویان، معلمان و والدین دانش‌آموزان با نیازهای ویژه پیشنهاد می‌کنیم و انتظار داریم خوانندگان با رایه دیدگاه‌ها و پیشنهادهای خود ما را در رفع کاستی‌ها یاری دهند.

در پایان از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر حمید علیزاده (دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی) که با وجود مشغله‌های گوناگون زحمت ویراستاری کتاب را پذیرفتند، سپاسگزاری می‌کنیم.

پیشگفتار / ۱۹

همچنین از جناب آقای سید علی محمد میرحسینی مدیر محترم موسسه انتشارات آوای نور و همکاران‌شان به خاطر همکاری‌های صمیمانه و فراهم آوردن امکان چاپ این کتاب تشکر می‌کنیم و از خداوند متعال آرزو مندیم که همواره در راه نشر آثار علمی و فرهنگی موفق و مؤید باشند.

دکتر قربان همتی علمدارلو (استادیار دانشگاه شیراز)

ستاره شجاعی

گزیده ای از متن کتاب

آشکارترین ویژگی دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی این است که در اغلب مطالبی که دانش‌آموزان عادی به راحتی یاد می‌گیرند، این دانش‌آموزان مشکلات بسیار زیادی دارند. آنها در توانایی تفکر سریع، استدلال عمیق، به یادآوری راحت، برنامه ریزی برای آینده و انطباق سریع با شرایط جدید ضعف دارند. این دانش‌آموزان نسبت به همسالانشان ناپختگی بیشتری نشان می‌دهند و غالباً رفتارها و پاسخ‌هایی را که مناسب کودکان کم‌سن‌تر است، بروز می‌دهند. با وجود این قبیل ضعف‌های آشکار، دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی قادر به یادگیری هستند و به ویژه زمانی که از روش‌های آموزش مؤثر استفاده شود، آنها می‌توانند رفتارهای جدید زیادی را فراگیرند. زمانی که محیط مدرسه حمایتی باشد، بسیاری از این دانش‌آموزان به حدی خوب پیشرفت می‌کنند که والدین و معلمان‌شان را شگفت زده می‌کنند. به همین دلیل، ضروری است که انتظارمان از پیشرفت‌شان را در سطح بالا نگه داریم.

اکثر دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی خفیف می‌توانند در کلاس‌های فراگیر به خصوص در دوره ابتدایی به طور مؤثر آموزش ببینند. البته، آنها در حیطه‌های تحصیلی نیازمند برخی اصلاحات در برنامه درسی تلفیقی هستند و از برنامه‌های اصلاح شده در حیطه‌های زبان، خواندن و نوشتن و ریاضیات سود می‌برند. آنها همچنین ممکن است در حیطه روابط اجتماعی نیز نیاز به کمک داشته باشند. زیرا بسیاری از این کودکان در دوست‌یابی مشکل دارند. همچنین بعضی از آنها نیز ممکن است مشکلات رفتاری داشته باشند

